

Towarzystwo Inicjatyw Własnych „Inspiracje”
Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”

60 lat

Klubu Twórców Ludowych w Puławach

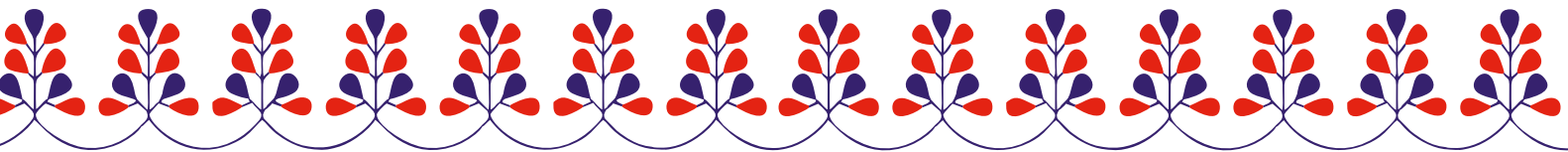

Towarzystwo Inicjatyw Własnych „Inspiracje”
Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”

60 lat
Klubu Twórców Ludowych
w Puławach

Puławy 2019

Opracowanie redakcyjne:

Aleksandra Lis, Jadwiga Orlewska, Kamila Salwowska-Duk i Renata Siedlaczek

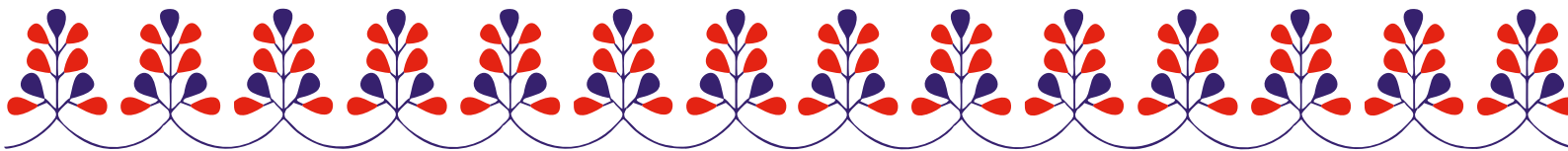
Projekt okładki: **Andrzej Łukasiewicz**

Skład i łamanie: **Grupa KRAKUS Sp. z o.o.**

Druk: **Grupa KRAKUS Sp. z o.o.**

ISBN: 978-83-947966-2-4

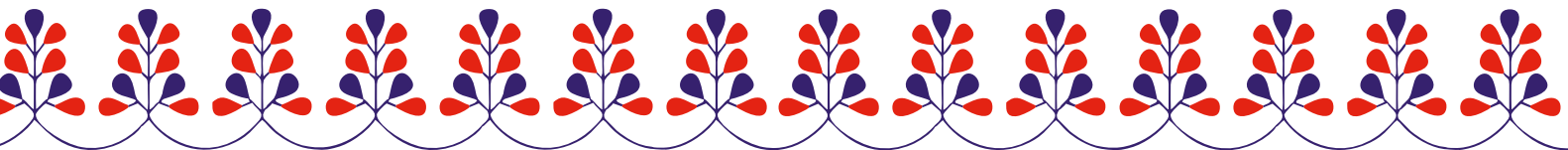
Projekt dofinansowany ze środków Województwa Lubelskiego i Powiatu Puławskiego

Ja pragnę

*Ja pragnę
swoje serce
serce pełne miłości
oddać
ludziom z miast gwarnych
i cichej wioski
I rzucam
swoją poezję
poezję zwykłą prostą
w której kwitną
maki i chabry
i brzozy płaczące rosną
Pieśń swoją
niosą w darze
pieśń ludową
chłopską
by uśmiech
rozjaśniał twarze
znużone codzienną
troską*

Krystyna Poczek, Wólka Kątna

Klub Twórców Ludowych w Puławach

Klub Twórców Ludowych w Puławach to najstarszy tego typu klub w Polsce. Swoje powstanie zawdzięcza inicjatywie samych twórców. Istotną rolę przy jego powstawaniu odegrał **Bronisław Pietrak** z Gutanowa, gm. Garbów. Był to utalentowany poeta ludowy, artysta kowal, twórca wycinanek, działacz społeczno - kulturalny. To właśnie on zwrócił się do Aleksego Bornusa – kierownika Wydziału Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Kazimierza Dmowskiego - kierownika Powiatowego Domu Kultury w Puławach z inicjatywą stworzenia Klubu Twórców i Artystów Ludowych. Do starań, mających na celu zorganizowanie klubu twórców ludowych z powiatu puławskiego, włączyli się też **Jan Pock** – poeta z Kalenia, **Zygmunt Kupisz** – poeta z Łan oraz poetka z Pożoga – **Zuzanna Spasówka**. Współzałożycielami klubu byli ponadto **Aleksander Fijałkowski** – rzeźbiarz i malarz z Przybysławic, **Jan Góra** – garncarz z Baranowa oraz **Emilia Olszak** – tkaczka z Żerdzi. W lipcu 1958 roku odbył się powiatowy zjazd twórców ludowych w Puławach, któremu patronował Wydział Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Front Jedności Narodu. Została otwarta wystawa twórczości ludowej prezentująca rzeźbę, wycinankę, malarstwo, ceramikę, metaloplastykę, wyroby z rogu i wlosia, tkactwo, pisanki, haft i koronczarstwo. Zaprezentowano również wiersze poetów ludowych. Na zjeździe zapadła decyzja powołania Klubu Twórców i Artystów Ludowych przy Powiatowym Domu Kultury w Puławach.

Zjazd organizacyjny odbył się w maju 1959 roku i wówczas wybrano zarząd Klubu Twórców i Artystów Ludowych (pod tą nazwą klub funkcjonował do 1970 roku). Prezesem został **Bronisław Pietrak**^[1], wiceprezesem **Ignacy Dobrzyński**. Pozostałymi członkami zarządu byli: **Gustaw Sadurski**, **Genowefa Kowalik** i **Bolesław Dombrosz**.^[2] Początkowo do klubu zapisało się 17 twórców, ale już w końcu 1960 roku klub liczył ich 55 (6 poetów, 2 tkaczki, 10 garncarzy, 1 wikliniarz, 8 malarzy, 13 osób zajmujących się robótkami ręcznymi, takimi jak haft, 15 osób zajmujących się meblarstwem, rzeźbą, wyrobami z wlosia oraz wycinanką).^[3] Z inicjatywy założycieli klubu powstał także Międzywojewódzki Klub Pisarzy i Poetów Ludowych, który stał się załącznikiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych z Lublinie. Głównym zadaniem klubu była troska o zachowanie i rozwój twórczości ludowej regionu obejmującego swym zasięgiem dawne granice powiatu puławskiego. W początkowym okresie jego działalności prym wiodli głównie poeci. Jan Szczawiej w artykule „Chłopskim piórem” pisał w „Zielonym Sztandarze”: „*Bogate muszą być łoża kultury ludowej, skoro na terenie jednego powiatu żyje i pisze aż pięciu poetów chłopskich. Nie tylko zresztą pisze, lecz i drukuje.*” Poeci puławskiego klubu współpracowali z prasą centralną, byli korespondentami prasowymi m.in.: „Zarzewia”, „Naszej Wsi”, „Nowej Wsi”, „Gromady Rolnik Polski”, „Tygodnika Kulturalnego”, „Chłopskiej Drogi” oraz „Zielonego Sztandaru”. Spośród nich najwięcej pisali: Jan Pock, Zygmunt Kupisz i Bronisław Pietrak.

¹ B. Pietrak, *Twórczość Ludowa Regionu Puławskiego. Wystawa jubileuszowa, Klub Twórców Ludowych i Artystów. Puławski Ośrodek Kultury, Puławy 1979*, s. 3-4.

² J. Orlewska, *Twórcy ludowi Ziemi Puławskiej, Powiat Puławski, Puławy 2012*, s.3.

³ POK DOK KTL, *Sprawozdanie z działalności Twórców Ludowych przy Powiatowym Domu Kultury w Puławach za rok 1959 i 1960*.

Bronisław Pietrak
(1914-1997)
poeta, kowal z Gutanowa

Aleksander Adamczyk
(1908-1996)
poeta, kowal z Bronic

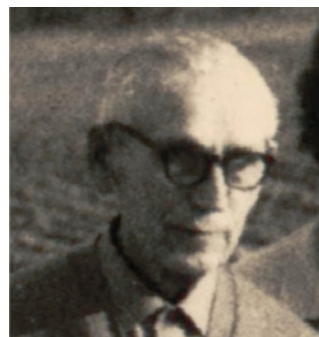
Andrzej Fijałkowski
(1908-2000)
rzeźbiarz z Przybysławic

Jan Pocek
(1917-1970)
poeta z Kalenia

Zuzanna Spasówka
(1925-2016)
poetka z Pożoga

Zygmunt Kupisz
(1894-1981)
rzeźbiarz z Łan

Puławski klub od początku swej działalności organizował wiele ciekawych imprez z dziedziny twórczości ludowej. Odbyło się wiele wieczorów poetyckich na terenie powiatu puławskiego, jak i w Lublinie. Organizowano spotkania autorskie, pokazy twórczości ludowej przy warsztacie pracy, zbiorowe wystawy sztuki ludowej oraz wystawy indywidualne poszczególnych twórców. Twórcy bardzo licznie brali udział w konkursach, festiwalach, turniejach i kiermaszach sztuki ludowej. Z okazji 20-lecia twórczości literackiej Bronisława Pietraka w 1966 roku odbył się w Gutanowie zjazd poetów ludowych. Twórcy ludowi z klubu wzięli udział w Turnieju Miast Krańnik – Puławy w Kazimierzu Dolnym.^[4] W 1970 roku pod patronatem Minister-

stwa Kultury i Sztuki został zorganizowany w Gutanowie pokaz artystycznego kowalstwa. Tu również odbyła się wystawa twórczości ludowej oraz sesja folklorystyczna, w której wzięło udział 65 dziennikarzy, radio, telewizja oraz etnografowie i naukowcy na czele z Zygmuntem Garsteckim – Ministrem Kultury i Sztuki.^[5] Członkowie klubu brali udział w międzynarodowych oraz ogólnopolskich festiwalach i targach sztuki ludowej. Organizowano wycieczki m.in. do Warszawy, Nowego Sącza, Krakowa, Jury Krakowsko - Częstochowskiej i Gdańska.^[6] W czerwcu 1980 roku zorganizowano konkurs garncarski podczas „Dni Baranowa”. W tym czasie, w związku z inicjatywą powstania Muzeum Regionalnego, Janina Chajkowska – dyrektor

⁴ POK DOK KTL, Protokół z zebrania Zarządu Klubu Twórców Ludowych z dnia 31 maja 1971 r.

⁵ POK DOK KTL Protokół z zebrania Klubu Twórców Ludowych z dnia 4 października 1972 roku

⁶ B. Pietrak, Twórczość Ludowa Regionu Puławskiego. Wystawa jubileuszowa, Klub Twórców i Artystów Ludowych, Puławski Ośrodek Kultury, Puławy 1979, s.4.

PTTK w Puławach zwróciła się do członków Klubu Twórców Ludowych, by przyczynili się „do wzbogacenia zbiorów muzeum regionalnego swoimi wyrobami oraz przedmiotami o wartości muzealnej, które są w ich posiadaniu”.^[7]

Wycieczka do Krakowa, 1982 r., fot. zbiory własne KTL

Siedzą od prawej: Skomra Janina, Kwit Marianna, Orlewska Jadwiga – opiekun KTL, Korpysa Zofia, Waksmundzka Barbara - ZG STL, Nakonieczna Krystyna, Trzcionkowska Zofia, Grzegorzak Kazimiera, Czyżewska Agnieszka, córka Waksmundzkiej Barbary, córka Kijak Marii. Stoją od lewej: Bernat Alfreda, Rułka Zofia, Furtak Natalia, Grzegorzak Wanda, Maj Czesław, Pędzisz Piotr, Wawer Marianna, Małek Józef, Gołaż Helena, Kozdrój Wacława, Miazga Helena, Barańska Felicja, Czyżewski Franciszek, Gleń Maria, Rybak Genowefa, Krawczak Helena, Wesołowska Teodora, Kurus Maria, Rułka Józefa, Kijak Maria, Rybiński Janusz – WDK, Barańska Wacława, Kamola Weronika, Olszak Wacława, w głębi przewodnik.

Dużą aktywnością w klubie wykazały się tkaczki z Żerdzi, które poprzez zespół folklorystyczny „Prządki” rozślawiły klub na przeglądach ogólnopolskich w Rzeszowie i Płocku. W styczniu 1982 roku zrealizowano widowisko obrzędowe „Herody”. Zespół Folklorystyczny z Żerdzi brał udział w Przeglądzie Zespołów Ludowych w Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie, w Wojewódzkim Przeglądzie Kapel i Śpiewaków w Lublinie oraz części artystycznej z okazji święta Ludowego w Baranowie. Jubileusz 25-lecia klubu uświetnił występ zespołów folklorystycznych: „Herody”, „Dyngus” oraz „Prządki”.^[8]

Zespół folklorystyczny z Żerdzi „Prządki”, fot. zbiory własne KTL

Widowisko obrzędowe „Herody”, Żerdź, 1982 r., fot. zbiory własne KTL

Nawiązano kontakty z twórcami ludowymi z Kraśnika, Kielc, Chełma oraz regionu włodawskiego. Prace twórców zostały zaprezentowane na wystawie w Kielcach.^[9] W 1987 roku przeprowadzono aukcję sztuki ludowej na fundusz im. Macieja Rataja, w której wzięło udział 40 członków klubu.

⁷ j.w., Protokół zebrania sprawozdawczo-wyborczego Klubu Twórców Ludowych z dnia 21 października 1981 r.

⁸ j.w., Protokół z zebrania Zarządu Klubu Twórców Ludowych z dnia 16 lipca 1984 r. Załącznik do sprawozdania, obejmującego działalność Klubu Twórców Ludowych w Puławach od m-ca października 1981 roku do grudnia 1984 r.

⁹ j.w., Sprawozdanie z działalności Klubu Twórców Ludowych za okres 1.I-30.IV 1982 r.

*Wystawa Klubu Twórców Ludowych w Kielcach, październik 1982 r.,
fot. Andrzej Kurbański (zbiory własne KTL)*

Każdy z jubileuszy był hucznie obchodzony, połączony z wystawami, występami artystycznymi i kiermaszami. Z okazji jubileuszu 25-lecia klubowi Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie nadało klubowi Odznakę Honorową „Za zasługi dla Lubelszczyzny”.

*Jubileusz 30-lecia Klubu Twórców Ludowych w Puławach, 1989 r.,
fot. Krzysztof Przedpełski, zbiory własne KTL*

Na początku lat 90-tych w Puławskim Ośrodku Kultury „Dom Chemika”, który był siedzibą klubu, działała Galeria Sztuki Ludowej ze stałą ekspozycją, połączoną ze sprzedażą. W swojej ofercie miała prace rodzimych twórców, a także zakopiańskie malarstwo na szkle, koronkę koniakowską, wyroby z Bukowiny Tatrzańskiej oraz plastykę obrzędową z Wielkolasów.

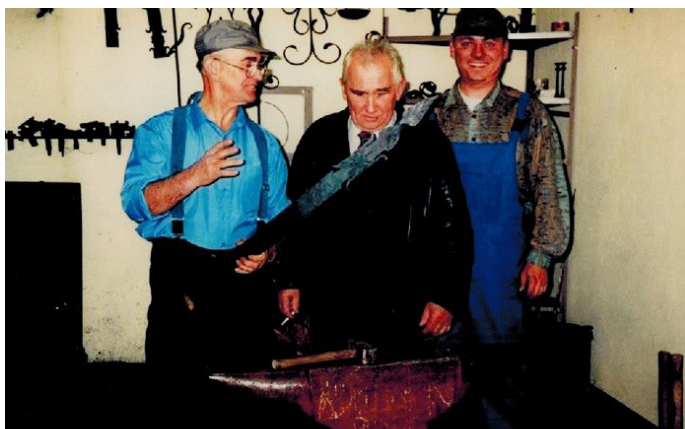
Galeria Sztuki Ludowej, fot. zbiory własne KTL

W 1991 roku została zorganizowana wystawa „Twórcy ludowi w fotografii”. Aktywna działalność twórców przejawiała się w organizacji i uczestnictwie w targach sztuki ludowej, imprezach folklorystycznych lokalnych, regionalnych oraz ogólnopolskich, takich jak: Cepeliady odbywające się w Warszawie i Krakowie, Krasnostawskie Chmielaki, Święto Malin w Kraśniku, Ogólnopolski Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym, Jarmark Jagielloński w Lublinie oraz od kilku lat w Święcie Truskawki w Górze Puławskiej. Członkowie klubu uczestniczyli w wymianie doświadczeń kulturalnych z twórcami innych regionów Polski m.in. w Gdańsku, Kielcach, Bielsku Białej i Krakowie. Twórcy niejednokrotnie gościli u siebie zagraniczne grupy, m.in. z: Holandii, Niemiec, Danii, Norwegii, Ukrainy oraz Francji. Prezentowane im były m. in. pokazy tkactwa

w Izbie Tkackiej w Borysowie i kowalstwa w rodzinnej kuźni Krzysztofa Cegieli w Górze Puławskiej. Twórcy przygotowali także wystawy połączone z kiermaszami oraz degustacją regionalnych potraw.

*Kiermasz towarzyszący Ogólnopolskiemu Festiwalowi Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym, pokaz tkactwa,
Marek Leokadia, 1985 r., fot. zbiory własne KTL*

Rodzinna Kuźnia, Krzysztof, Wiesław i Arkadiusz Cegiela,
 fot. zbiory własne KTL

Członkowie klubu, popularyzując twórczość ludową, brali udział w imprezach miejskich takich, jak: Puławska Majówka Artystyczna, Izabeliada czy Festyn Rodzinny „Miasto Puławy Rzece Wiśle”. Klub Twórców Ludowych prezentował wyroby artystyczne podczas Turnieju Miast i Gmin Krainy Lessowych Wąwozów, gdzie twórczyźnie serwowały przygotowane przez siebie potrawy regionalne. Reprezentanci klubu brali udział w Targach Sztuki Ludowej w dawnym ZSRR, we Francji (Douai, Longueau, Amiens), na Węgrzech, w Kanadzie, na Białorusi (Nieśwież) oraz w Holandii (Nieuwegein).

Spotkania ze sztuką ludową – warsztaty plastyki zdobniczej, 2017 r.,
 fot. POK „Dom Chemika”

Wielkim motorem dla twórczości ludowej były i są konkursy połączone z wystawami pokonkursowymi. Coroczne Przeglądy „Artystyczna Twórczość Wsi” prezentują dorobek artystyczny wszystkich twórców klubu.

Klub Twórców Ludowych realizuje spotkania autorskie, pokazy przy warsztacie pracy w cyklu „Spotkania ze sztuką ludową” adresowane do dzieci i młodzieży szkolnej (w 2017 roku projekt został dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Od 1999 r. organizowany jest konkurs literacki „Z ziemi wyrosłe, z serca utkane”. Dotychczasowe edycje konkursu zaowocowały wieloma ciekawymi, istotnymi treściowo i bogatymi poznawczo utworami. Klub uczestniczył w realizacji projektu pn: „Ginące zawody”.

Dni Regionalne w ZSO nr 3, Lila Sola, Zbigniew Kozak,
 Marianna Sandomierska, Aniela Czopek, fot. zbiory własne KTL

Popularyzował twórczość ludową w ramach Dni Regionalnych odbywających się w Zespole Szkół nr 3 w Puławach. W 2018 roku zrealizowano projekt „Artystyczna Twórczość Wsi” składający się z wystawy prac 40 twórców. Zaprezentowano na niej prace z dziedziny tkactwa, garncarstwa, kowalstwa, rzeźby, plecionkarstwa, koronki, haftu oraz plastyki zdobniczej i obrzędowej.

Otwarcie wystawy „Artystyczna Twórczość Wsi”, 2018 r.,
 fot. E. Borowska, POK „Dom Chemika”

Kiermasz wielkanocy, 2018 r., fot. E. Borowska, POK „Dom Chemika”

W ramach projektu odbyło się także 6 warsztatów skierowanych do dzieci i młodzieży szkolnej z: garncarstwa, tkactwa, plecionkarstwa, plastyki zdobniczej, plastyki obrzędowej oraz rzeźby. Zadanie to zostało dofinansowane ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach Programu Kultura – Interwencje 2018 EtnoPolska. Każdego roku Klub Twórców Ludowych organizuje w Puławskim Ośrodku Kultury „Dom Chemika” kiermasze świąteczne – wielkanocy i bożonarodzeniowy.

Klub jest również zapraszany na targi sztuki ludowej, odbywające się w innych miastach, m. in. w Lublinie (np. Targi Jagiellońskie).

Twórcy ludowi coraz częściej włączają się w działania kulturalne organizowane przez Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”, m. in.: Dzień Kobiet, Dzień Dziecka, warsztaty sztuki ludowej podczas ferii zimowych i wakacji, a także poranki tematyczne organizowane na Skwerze Niepodległości. Ciekawą propozycją klubu była Ludowa Biesiada Rodzinna organizowana wspólnie z Zespołem Pieśni i Tańca „Powiśle”. Każdego roku członkowie Klubu Twórców Ludowych w licznej grupie są obecni także na Dożynkach Powiatowych biorąc udział w różnorodnych konkursach, np. na najpiękniejsze stoisko. Biorą również udział w Festiwalu Produktu Lokalnego w Nałęczowie.

Kiermasz bożonarodzeniowy, 2012 r.,
 fot. Jadwiga Wawer, POK „Dom Chemika”

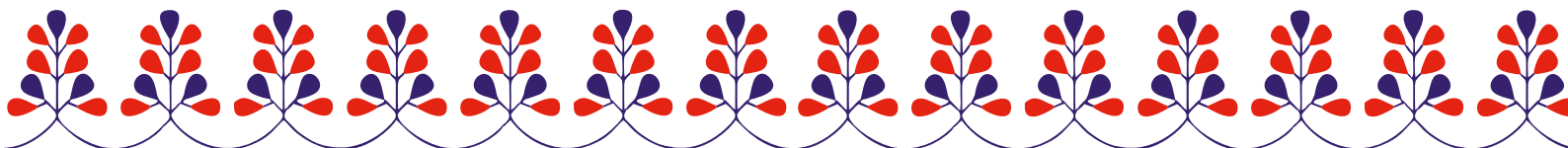
Wiosenny Kiermasz KTL, 2018 r.,
fot. E. Borowska, POK „Dom Chemika”

Popularyzacja działalności Klubu Twórców Ludowych

Znakomitą popularyzacją twórczości ludowej był program „Kiermasz pod kogutkiem”. Redaktor I Programu Polskiego Radia - Teresa Łozińska - od 1973 r. zapraszała twórców do studia w Warszawie na nagrania radiowe. Bardzo dużym wyróżnieniem było nagranie przez TV Polonia w styczniu 1997 r. filmu pt.: „Gospoda pod Kogutem”, poświęconego wspomnieniom o ludowym poecie - Janie Pocku. Drugi film, również dla TV Polonia, nakręcony został w czerwcu 1998 r. w Nasilowie u rzeźbiarza Zygmunta Kozaka.

30-lecie Klubu Twórców Ludowych, redaktor Teresa Łozińska,
Jadwiga Orlewska, 1989 r., fot. zbiory własne KTL

Prezesi Klubu Twórców Ludowych

Przez pierwsze 20 lat istnienia Klubu Twórców Ludowych jego prezesem był **Bronisław Pietrak**, który później, aż do swojej śmierci w roku 1997 roku, pełnił funkcję prezesa honorowego klubu. Kolejnymi prezesami byli: **Aleksander Adamczyk** – kowal i poeta z Bronic, **Kazimierz Rzeźnikiewicz** – rzeźbiarz z Borysowa, **Lilia Sola** – wycinankarka, twórczyni kwiatów z bibuły, malarka i poetka z Puław, **Józef Majewski** z Gołębia – kowal i twórca niekonwencjonalnych rowerów, **Olgierd Nowicki** – plecionkarz z Puław, **Małgorzata Celińska** – hafciarka z Puław, **Krzysztof Cegiela** – kowal z Góry Puławskiej,^[10] **Urszula Wojtalik-Sarnecka** z Kazimierza Dolnego i **Małgorzata Kowal** z Jaroszyna – zajmująca się papieroplastyką, obecna prezes Klubu Twórców Ludowych.^[11]

Bronisław Pietrak
(1914-1997)

Aleksander Adamczyk
(19 08-1996)

Kazimierz Rzeźnikiewicz
(1928-1990)

Lilia Sola

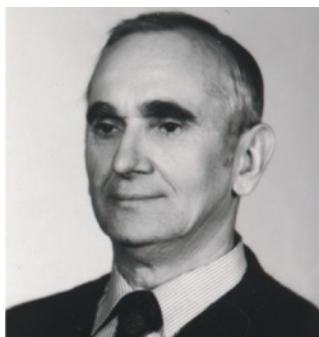
Olgierd Nowicki

Józef Majewski

Małgorzata Celińska

Krzysztof Cegiela

Urszula Wojtalik-Sarnecka

Małgorzata Kowal

¹⁰ Artystyczna Twórczość Wsi. Wystawa pokonkursowa. 50 lat Klubu Twórców Ludowych, Puławski Ośrodek Kultury "Dom Chemika", Puławy 2009, s. 4.

¹¹ Artystyczna Twórczość Wsi. Wystawa pokonkursowa. 50 lat Klubu Twórców Ludowych, Puławski Ośrodek Kultury "Dom Chemika", Puławy 2009, s. 4.

Opieka merytoryczna nad Klubem

Od początku działalności do września 1966 roku opiekunką merytoryczną klubu była **Stanisława Matraszek – Jędrzejczykowa**. Zainteresowanie kulturą ludową wyniosła z domu rodzinnego. Współpracowała z etnografami i znawcami sztuki ludowej, takimi jak Jan Świeży czy Janusz Optołowicz, kustosz Muzeum Okręgowego na Zamku w Lublinie. Przez następne 3 lata klubem zajmowali się kolejno: **Władysław Klępka** – plastyk oraz **Henryk Mędrak** – historyk sztuki.

Od 1969 roku na stanowisko opiekuna klubu została zatrudniona **Jadwiga Orlewska** (z domu Bura), absolwentka Liceum Sztuk Plastycznych w Lublinie oraz Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS. Pełniła tę funkcję ponad 40 lat. Była organizatorką wystaw, kiermaszy, spotkań autorских, pokazów przy warsztacie pracy, konkursów „Artystyczna Twórczość Wsi” i konkursów literackich „Z ziemi wyroste, z serca utkane”. Jej działania służyły integracji lokalnego środowiska twórców ludowych oraz wymianie doświadczeń kulturalnych z twórcami ludowymi z innych regionów Polski. W tym czasie liczba członków klubu systematycznie rosła. W 1979 roku klub zrzeszał - 61 twórców w różnym wieku z terenu dawnego powiatu puławskiego, w 1984 roku - 88 osób, w 1986 roku - 95 osób, w 1989 roku -109 osób, w 1994 roku - 115 osób. Jadwiga Orlewska nie tylko kontynuowała wcześniej rozpoczętą współpracę z etnografami, ale także zapraszała do współpracy innych: Janinę Peterę, Celestyna Wrębiaka, Krystynę Marczak, Alfreda Gaudę, Marię Grybel-Meksułę, Janinę Babinicz-Witucką, Sabinę Dados, Danutę Powiłańską, Bożenę Głowacz oraz Halinę Solecką. Współpracowała z historykami sztuki i artystami plastykami.: Kazimierzem Parfanowiczem, Marią Kapturkiewicz – Szewczyk, Zbigniewem Pieleszkiem oraz Kamilą Salwowską-Duk, którzy służyli pomocą w organizacji wystaw i byli jurorami w konkursach. W dziedzinie literatury wspierali ją swoją radą i pomocą: Anna Czyżewska, Jan Adamowski, Halina Kosienkowska-Ciota, Donat Niewiadomski i Renata Siedlaczek. Przy organizacji zespołu folklorystycznego „Prządk” w Żerdzi wielkim wsparciem był Włodzimierz Dębski, muzyk i konsultant Wojewódzkiego Domu Kultury w Lublinie. W tym miejscu warto podkreślić życzliwy stosunek wszystkich kierujących Powiatowym Domem Kultury, a następnie Puławskim Ośrodkiem Kultury „Dom Chemika”.

Spotkanie ze sztuką ludową – tkactwo, 1997 r., fot. zbiory własne KTL. Od lewej: Zofia Trzcionkowska, Janina Furtak, Krystyna Nakonieczna, Janina Mazurek, Józefa Furtak, Zofia Rułka, Alfreda Bernat Na dole: Jadwiga Orlewska, Halina Solecka

Podczas nieobecności Jadwigi Orlewskiej w latach 1976-1981, spowodowanej urlopem wychowawczym, klubem opiekowali się: **Zbigniew Pieleszek** – artysta plastyk i **Kazimierz Koter** – instruktor teatralny.^[12]

Od 2012 roku opiekunką klubu jest **Agnieszka Kawka**, absolwentka Szkoły Liderów Polsko – Amerykańskiej Fundacji Wolności i Koordynatorka projektów dofinansowanych ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego („Spotkania ze sztuką ludową”) oraz Narodowego Centrum Kultury („Artystyczna Twórczość Wsi”). Ze środowiskiem twórców ludowych związany był jej dziadek, Jan Góra, współzałożyciel klubu oraz ceniony garncarz. W latach 2014-2015, podczas nieobecności Agnieszki Kawki spowodowanej urlopem macierzyńskim, klubem opiekowała się **Antonina Danisz**.

¹² Artystyczna Twórczość Wsi. Wystawa pokonkursowa. 50 lat Klubu Twórców Ludowych, Puławski Ośrodek Kultury "Dom Chemika", Puławy 2009, s. 4-5.

Tradycyjne dziedziny wytwórczości ludowej i współczesna twórczość ludowa

W rejonie puławskim zachowały się jeszcze tradycyjne dziedziny sztuki ludowej. Są to tkactwo, plecionkarstwo wiklinowe i rogożynowe, reaktywujące się garncarstwo. Występują także: kowalstwo, malarstwo, rzeźba, plastyka obrzędowa i zdobniczo-wnętrz. W ostatnich latach daje się zauważyć rozwój wielu form zdobniczych, charakteryzujący się przystosowaniem tradycyjnych wyrobów do potrzeb współczesnego odbiorcy. Rozwijają się takie dziedziny jak haft i koronczarstwo.^[13]

Tkactwo to kiedyś najliczniej reprezentowana dziedzina twórczości ludowej. Obecnie najaktywniejsze ośrodki to wsie: Żerdź, Bałtów i Borysów. Formy tej twórczości sprowadzają się przede wszystkim do sztuki użytkowej, a zajmują się nią wyłącznie kobiety. Najbardziej typowym wyrobem są „gałganiarze” zwane również „smolokami” używane dawniej i obecnie jako chodniki, narzuty.

Od lewej: Wrótna Zofia – tkaczka z Borysowa i jej córka Felicja Barańska – tkaczka z Borysowa (najstarsza członkini KTL), fot. zbiory własne KTL

„Gałganiarze” wyrabiano dawniej ze starych farbowanych szmat. Obecnie tkaczki stosują ścinki nowych materiałów, fabrycznie farbowanych. Wyroby te charakteryzują się trwałością barwy i estetycznym wyglądem. Oprócz „gałganiarzy” popularnym wyrobem są zapaski wełniane, tzw. burki: świąteczne i codzienne - wykonywane z „partu”, czyli z lnianych, bądź zgrzebnych nici. Często produkowane są kilimy wełniane, bieżniki, narzuty na fotele, komplety serwetek, powłoczki na poduszki.^[14]

Otwarcie wystawy „Artystyczna Twórczość Wsi”, 1985 r., fot. zbiory własne KTL

¹³ Halina Solecka, *Współczesna twórczość ludowa w rejonie puławskim w przededniu Jubileuszu 55-lecia puławskiego Klubu Twórców Ludowych, w: 55 lat Klubu Twórców Ludowych. Artystyczna Twórczość Wsi, Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”, Puławy 2014, s. 4.*

¹⁴ *Artystyczna Twórczość Wsi. Wystawa Pokonkursowa. 50 lat Klubu Twórców Ludowych, Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”, Puławy 2009, s. 7.*

Plecionkarstwo to przede wszystkim dziedzina sztuki użytkowej. Materiał najczęściej stosowany przez plecionkarzy to rogożyna i wiklina. Dawniej wykonywano głównie kosze, w tym na kartofle. Współcześnie zmienił się charakter wyrobów, ich funkcja i przeznaczenie. W zależności od surowca stosuje się różne techniki wyplatania. Powstaje całe bogactwo form różnego rodzaju koszy, mebli ogrodowych i wielu innych przedmiotów o charakterze użytkowym, takich jak tacki, kuferki, oprawy lusterek.^[15]

Mariusz Baryczka, Ludowa Biesiada Rodzinna, 2014 r.,
fot. J. Ochal, M. Grzegorzczuk. POK „Dom Chemika”

Garncarstwo to dziedzina sztuki ludowej niegdyś bardzo prężna w ośrodku baranowskim (11 garncarzy w 1983 r.). Obecnie garncarstwem zajmuje się jedynie Władysław Jerzy Maśny, syn Mariana Maśnego. Charakterystyczną cechą naczyń baranowskich jest ich proporcja, zwężenie naczynia ku podstawie, przemieszczenie brzuśca powyżej połowy wysokości. Jasnobrązowy kolor czerepu zdobiony jest białym, żółtym bądź zielonym ornamentem kwiatowym, pasowym, falistymi liniami, na przemian z kreskami. Elementy zdobnicze występują tylko na wybrzuszeniu naczynia, nigdy na jego szyjce. Stosowana jest glazura, najczęściej niebarwiona.

Dwojaczki z terenu Baranowa, fot.
Mikołaj Spóz (zbiory własne KTL)

Władysław Maśny, Spotkania ze sztuką ludową – warsztaty
garncarskie, 2017 r., fot. POK „Dom Chemika”

¹⁵ Halina Solecka, *Współczesna twórczość ludowa w rejonie puławskim w przededniu Jubileuszu 55-lecia puławskiego Klubu Twórców Ludowych, w: 55 lat Klubu Twórców Ludowych. Artystyczna Twórczość Wsi, Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”, Puławy 2014, s. 5-6.*

Kowalstwo przez ponad 60 lat reprezentował Bronisław Pietrak z Gutanowa, założyciel klubu. Obecnie najaktywniejszym kowalem w KTL jest Jan Żurek z Wojciechowa. Wyroby tej dziedziny to: komplet kominkowe, świeczniki, ozdobne krzyże i zawiasy. Na zamówienie wykonywane są kute bramy ozdobne, balustrady balkonowe, kraty okienne.

Jan Żurek, Piknik rodzinny „Atrakcje na wakacje”, 2016 r.,
fot. POK „Dom Chemika”

Rzeźby, Kazimierz Kozak, 2019 r.,
fot. E. Borowska, POK „Dom Chemika”

Rzeźba ma na ogół charakter religijny. Rzeźbiarze używają do swoich wyrobów tylko drewna lipowego, w większości nie stosują polichromii, częściej natomiast malują bejcą i lakierem. Tadeusz Dymkowski z Góry Puławskiej jako jedyny zajmuje się rzeźbą kamienną, wykonaną najczęściej w piaskowcu.

Malarstwo ludowe, podobnie jak rzeźbę cechuje naturalizm, płaskość, brak perspektywy, barwy czyste i żywe. Obrazy na szkle malowały mieszkanki Puław: Wacława Stasiak i Lilia Sola. Obecnie najbardziej zbliżone do tradycyjnego malarstwa ludowego pod względem formy są obrazy Teresy Orlik, również z Puław. Są to rustykalne pejzaże z ptactwem domowym, krowami, końmi czy owcami.^[16]

Pisanki, Kiermasz wielkanocny, 2013 r., fot. A. Kawka, POK „Dom Chemika”

¹⁶ J. Orlewska, *Twórcy ludowi Ziemi Puławskiej, Powiat Puławski, Puławy 2012*, s.14-26.

Palmy, Kiermasz wielkanocny, 2013 r., fot. A. Kawka, POK „Dom Chemika”

Plastyka obrzędowa związana była z dawnymi obrzędami religijnymi i praktykami magicznymi. Na Ziemi Puławskiej zachowało się wiele zwyczajów związanych z obchodami Świąt Wielkanocnych i Bożego Narodzenia. Do plastyki obrzędowej należy zaliczyć palmy wielkanocne, pisanki, pająki. Na Lubelszczyźnie i Ziemi Puławskiej palmy tradycyjne są średniej wielkości około 34-45 cm. Składają się z gałązek bazi, liści trzciny wraz z nierozwiniętym kwiatostanem, łąkowych traw drzączek, mirry, wrotyczu, zielonej borówki, barwinka oraz suszonych lub bibułowych kwiatów. Tradycyjne pisanki były wykonywane w technice batikowej, pisane woskiem, a następnie gotowane. W ostatnim czasie rozpowszechniły się współczesne techniki zdobienia, m.in. pisanki zdobione metoda decoupage.^[17] Pająki ze słomy o misternych elementach wielokątów, kwadratów podwieszanych do konstrukcji głównej, zdobione drobnymi kwiatami, kokardkami służyły jako stroik sufitu na Boże Narodzenie. W Bałtowie pająki wykonywano na konstrukcji z grubego drutu owiniętego bibułą i zdobionego kwiatami oraz umieszczano nanimświeczkicohnowe. Obecnie wyroby te mają wartość muzealną. Lilia Sola z Puław wykonywała oryginalne, współczesne pająki z ziarna kukurydzy, fasoli, łubinu, groszku, zdobione kwiatami z materiału lub bibuły. Są to misternie wykonane konstrukcje zamknięte w kole lub wieloboku, doskonale zestawione kolorystycznie w zależności od surowca. Wyroby te znajdują się w wielu muzeach w kraju i za granicą. Twórczyni wykonała także wiele pająków dla odbiorców prywatnych we Francji, Niemczech, Szwecji, Bułgarii.^[18]

Z dziedziną twórczości ludowej, jaką jest **zdobnictwo wnętrz**, łączy się powstawanie wycinanek, kwiatów z bibuły, różg, bukieci, stroików. Wianki z bibuły, pojedyncze duże kwiaty i różgi do niedawna zdobiły w tym regionie obrazy świętych, które wisały na centralnej ścianie naprzeciw drzwi wejściowych. Na ścianach bocznych znajdowały się portrety rodzinne (jeden lub dwa) bez dekoracji kwiatowych. Jeszcze po wojnie panna młoda szła do ślubu z tzw. „różgą”, czyli kompozycją kwiatów bibułowych osadzonych na 40-50 centymetrowym kiju owiniętym zieloną bibułą z drobnymi białymi różami.

Wycinanka nie ma wielkich tradycji w regionie puławskim. Jednym ze znanych wycinankarzy był nieżyjący od 1964 r. Ignacy Dobrzyński z Miesiąców. Wycinankarstwem zajmował się także Bronisław Pietrak. Przenosił szereg motywów kowalstwa artystycznego na papier. Obecnie tą dziedziną zajmują się: Lilia Sola i Joanna Nowakowska z Puław oraz Irena Frejowska z Klementowic.

Wycinanka, Lilia Sola, 2019 r., fot. E. Borowska, POK „Dom Chemika”

¹⁷ J. Orlewska, *Twórcy ludowi Ziemi Puławskiej, Powiat Puławski, Puławy 2012*, s. 26-28.

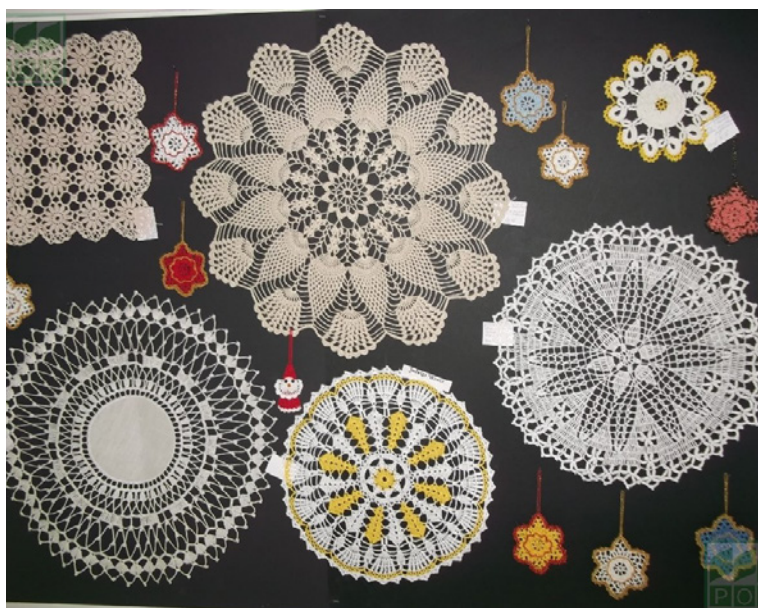
¹⁸ J. Orlewska, *Klub Twórców Ludowych, w: XXXV Klubu Twórców Ludowych, Puławy 1994*, s..6.

Duża ilość członkiń Klubu zajmuje się **haftem**. Tradycyjny haft powiślański rekonstruowały według wzorów muzealnych mieszkanki Puław: Wacława Stasiak i Małgorzata Cielnińska. Wiele twórczyń zajmuje się haftem krzyżkowym, choć wśród powstałych prac można zobaczyć przykłady richelieu czy haftu snutkowego.

Koronczarstwo to dziedzina najliczniej reprezentowana w klubie. Wiele twórczyń zajmuje się koronką szydełkową. Powstają przede wszystkim serwety, ale również inne przedmioty wychodzące naprzeciw upodobaniom współczesnego odbiorcy. Coraz więcej członkiń Klubu zajmuje się koronką klockową.^[19]

*Izba Twórczości Ludowej w Nasiłowie, Zygmunt Kozak z żoną,
fot. zbiory własne KTL*

*Wystawa „Artystyczna Twórczość Wsi”, 2012 r.,
fot. Jadwiga Wawer*

*Izba Tkacka Świetlicy Wiejskiej w Żerdzi, 2019 r.,
fot. Z. Kosowski*

¹⁹ J. Orlewska, *Twórcy ludowi Ziemi Puławskiej, Powiat Puławski, Puławy 2012, s.7*

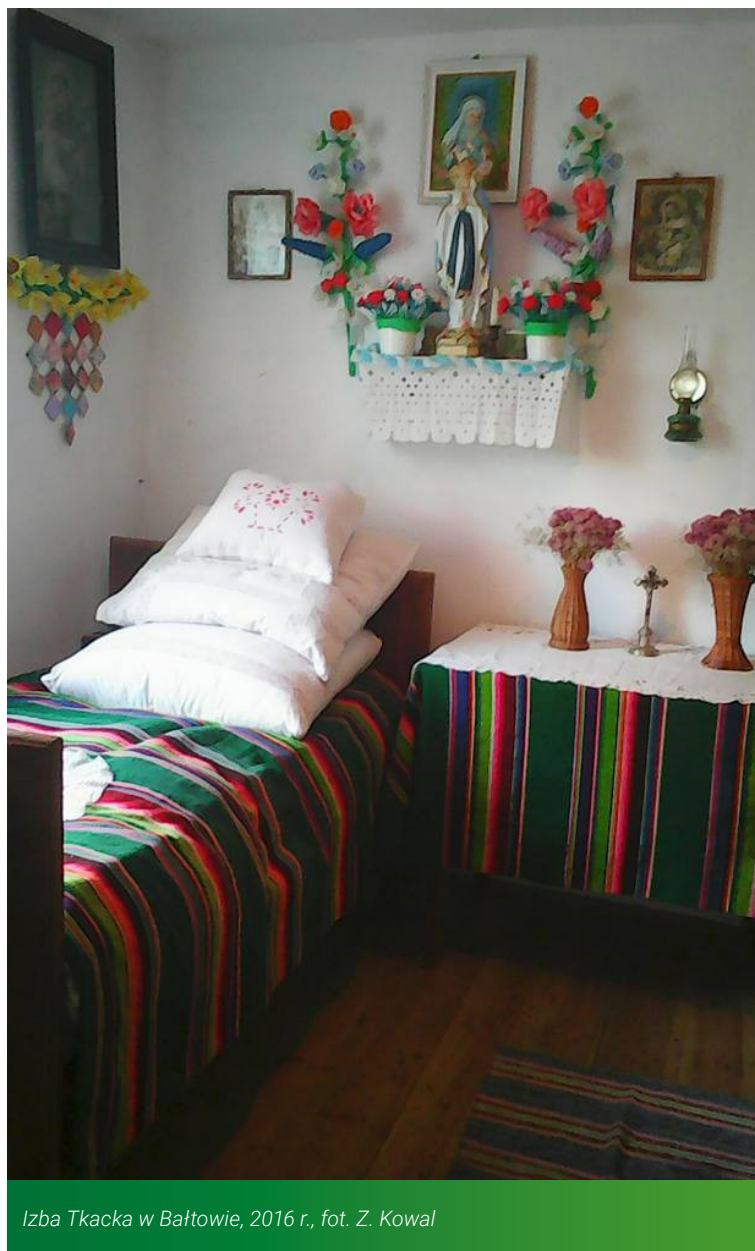
Izby Twórcze

Na Ziemi Puławskiej z inicjatywy artystów ludowych powstały Izby Twórcze. 18 listopada 2004 roku została otwarta Izba Twórczości Ludowej w Nasiłowie. Zygmunt Kozak, rzeźbiarz, w czynie społecznym wyremontował dwie klasy i korytarz nieużywanego już budynku szkoły, w których zgromadził rzeźby swojego autorstwa, malarstwo Marii Skóry, palmy Rafała Kiljana oraz serwety Marii Tomaszewskiej. W pomieszczeniu tym przyjmuje wycieczki szkolne i turystów, dla których prezentuje tajniki swego warsztatu. Jak wynika z jego kroniki dotychczas odbyło się tu ok. 600 takich spotkań.

Izba Produktu Lokalnego powstała w Borysowie w 2005 roku z inicjatywy Krystyny Nakoniecznej przy dużym wsparciu Urzędu Gminy w Żyrzynie i Starostwa Powiatowego w Puławach. Tu odbywają się pokazy tkactwa, przędzenia na kołowrotkach, przędzicy, obróbki lnu na międlicy, cierlicy. Krystyna Nakonieczna zgromadziła w Izbie prace twórczyń ze wsi Borysów i Bałtów. W 2010 roku z inicjatywy Emilii Kozdrój, Leokadii Olszak i Zofii Stałęgi podobna Izba powstała w budynku szkolnym w Żerdzi.^[20]

Z inicjatywy Małgorzaty Urban w 2013 roku powstała w Cholewiance (gm. Kazimierz Dolny) izba „Siedlisko Małgorzaty” w ramach projektu pn. „Ekomuzeum Lubelszczyzny – żywa tradycja”. Odbywają się tam warsztaty artystyczne z plastyki obrzędowej, pokazy artystycznego rękodzieła, zielarstwa i bibułkarstwa, a także warsztaty tkactwa tradycyjnego na oryginalnych starych krosnach. Uczestnikami zajęć i odbiorcami działań mogą być zarówno osoby indywidualne, jak i grupy turystów.

W 2014 roku Janina Mazurek, dzięki funduszom szwajcarskim pozyskanym przy wsparciu Lokalnej Grupy Działania „Zielony Pierścień” w Nałęczowie, otworzyła Izbę Tkacką „U Janiny”. W Izbie można zobaczyć wiele przedmiotów użytkowych oraz elementy wystroju wnętrza z dawnej wsi, m.in.: warsztat tkacki, kołowrotki, międlice, maglownica, drewniane niecki, żelazka na węgle, a także barwne chodniki, kilimy, kwiaty z bibuły, makatki, uprzęż dla konia, narzędzia rolnicze i wiele innych. Organizowane są tam pokazy i warsztaty skierowane do dzieci i młodzieży.

Izba Tkacka w Bałtowie, 2016 r., fot. Z. Kowal

²⁰ J. Orlewska, *Twórcy ludowi Ziemi Puławskiej, Powiat Puławski, Puławy 2012*, s.11.

Literatura ludowa.

Ważną grupę twórców ludowych stanowią poeci biorący czynny udział w życiu społeczno – kulturalnym swojego regionu. Zapoczątkowali ją Bronisław Pietrak z Gutanowa (potem mieszkaniec Lublina), Zuzanna Spasówka z Pożoga, Aleksander Adamczyk z Bronic, Jan Pocek z Kalenia oraz Zygmunt Kupisz z Łan.

Wiersze poetów – członków Klubu publikowane były przez liczne czasopisma ogólnopolskie i regionalne, zamieszczane na łamach antologii poezji ludowej: „*Wieś Tworząca*”, „*Od Bugu do Tatr i Bałtyku*”, „*Wiersze proste jak życie*”, „*Antologia współczesnej poezji ludowej*”, „*Pogłosy ziemi*”, „*Nad ołtarzem pól*”, „*Śródpolne pacierze*”, „*Nasz chleb powszedni*” oraz „*Ojczyzna*”.^[21]

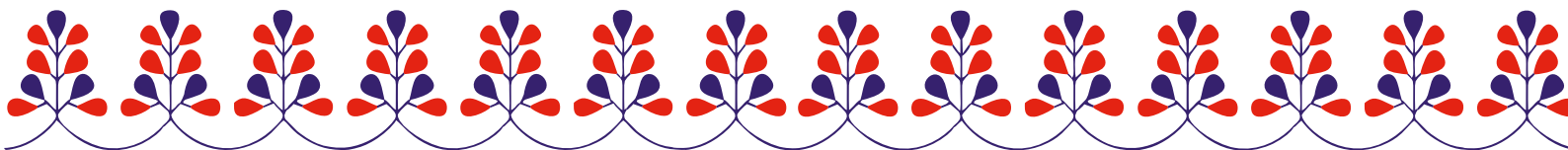
Od 1999 roku co 5 lat organizowany jest konkurs literacki „*Z ziemi wyrosłe, z serca utkane*”, obejmujący 2 kategorie: poezję i prozę. Jego pokłosiem są wydawnictwa pokonkursowe, w których zamieszczane są utwory nadesłane na konkurs oraz informacje o ich autorach. W 2019 roku VI edycję konkursu zrealizowano ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w ramach zadania pod nazwą: „*Z ziemi wyrosłe, z serca utkane*”. Konkurs literackiej twórczości ludowej powiatu puławskiego. Pracy w jury podjęły się Halina Kosienkowska-Ciota, Marzena Romańczuk i Renata Siedlaczek.

Podsumowanie:

Klub Twórców Ludowych w Puławach jest najstarszym w naszym kraju klubem zrzeszającym twórców ludowych. 60 lat działalności to okres bogaty w liczne i znaczące osiągnięcia w dziedzinie szeroko pojętego folkloru, obejmującego niemal wszystkie przejawy aktywności twórczej artystów ludowych. Oprócz dokonań poszczególnych osób, na uwagę zasługuje także niezwykła umiejętność członków klubu do podejmowania działań wspólnych, których celem było i jest podtrzymywanie tradycji i propagowanie kultury ludowej w społeczeństwie. Działalność klubu oparta jest głównie na pracy społecznej jego członków oraz finansowym i merytorycznym wsparciu instytucji patronującej, jaką jest Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”. Klub współpracuje także z Towarzystwem Inicjatyw Własnych „Inspiracje”, które wspiera organizacyjnie działalność edukacyjną i warsztatową klubu.

Obecnie Klub Twórców Ludowych skupia około stu członków, z czego więcej niż połowa posiada weryfikację Rady Naukowej Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Wielu spośród twórców uprawia więcej niż jedną dziedzinę sztuki. Charakterystycznym rysem środowiska artystów zrzeszonych w puławskim klubie jest duża w ich gronie ilość rodzin, w których zamiłowanie do ludowej tradycji oraz tajniki poszczególnych technik artystycznych przekazywane są z pokolenia na pokolenie.

Klub Twórców Ludowych promuje region Powiśla Lubelskiego, pobudza inicjatywy lokalne (na poziomie miasta i powiatu) w obszarze promocji kultury ludowej oraz popularyzuje sztukę ludową. Kontynuując tradycję twórczości ludowej regionu aktywizuje twórców ludowych, zwłaszcza młodych, do dalszej twórczości.

²¹ J. Orlewska, *Klub Twórców Ludowych*, w: *XXXV Klubu Twórców Ludowych*, Puławy 1994, s.6.

BIBLIOGRAFIA:

1. Artystyczna Twórczość Wsi. Wystawa Pokonkursowa. 50 lat Klubu Twórców Ludowych, Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”, Puławy 2009, s. 4-9
2. Orlewska J., Twórcy ludowi Ziemi Puławskiej, Powiat Puławski, Puławy 2012, s. 3-26
3. Pietrak B., Twórczość Ludowa Regionu Puławskiego. Wystawa jubileuszowa, Klub Twórców Ludowych i Artystów. Puławski Ośrodek Kultury, Puławy 1979, s. 3-4.
4. Solecka H., Współczesna twórczość ludowa w rejonie puławskim w przededniu Jubileuszu 55-lecia puławskiego Klubu Twórców Ludowych, w: 55 lat Klubu Twórców Ludowych. Artystyczna Twórczość Wsi, Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”, Puławy 2014, s. 4-6.

ŹRÓDŁA z dokumentacji Klubu Twórców Ludowych przy Puławskim Ośrodku Kultury „Dom Chemika”:

1. Sprawozdanie z działalności Twórców Ludowych przy Powiatowym Domu Kultury w Puławach za rok 1959 i 1960.
2. Program obchodów XX-lecia działalności Klubu Twórców i Artystów Ludowych 16.06.1979-18.06.1979 r.
3. Protokół z zebrania Klubu Twórców Ludowych z dnia 4 października 1972 roku
4. Protokół zebrania sprawozdawczo-wyborczego Klubu Twórców Ludowych z dnia 21 października 1981 r.
5. Protokół z zebrania Zarządu Klubu Twórców i Artystów Ludowych z dnia 20 listopada 1981 r.
6. Protokół z zebrania Zarządu Klubu Twórców Ludowych z dnia 31 maja 1971 r.
7. Protokół z zebrania Zarządu Klubu Twórców Ludowych z dnia 16 lipca 1984 r. Załącznik do sprawozdania, obejmującego działalność Klubu Twórców Ludowych w Puławach od m-ca października 1981 roku do grudnia 1984 r.
8. Sprawozdanie z działalności Klubu Twórców Ludowych za okres 1.I-30.IV 1982 r.

Patronaty:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Marszałek
Województwa Lubelskiego
Jarosław Stawiarski

STAROSTA
PUŁAWSKI

Prezydent
Miasta Puławy

Organizator:

Towarzystwo
Inicjatyw
Własnych
INSPIRACJE

Partnerzy:

Patronat medialny:

Dofinansowano ze środków
Województwa Lubelskiego, Powiatu Puławskiego

ISBN: 978-83-947966-1-7